

DAN CRISTIAN BURZO

Sărbătorile din Măhăceni, județul Alba

Sărbătorile lunii iulie erau considerate sărbători mânioase la care de regulă plouă și bate gheața. Oamenii le țineau pentru că se temeau de furtunile care puteau provoca pagube în holde și în vii.

Ilie Proroc (Sfântul Ilie - 20 iulie) era prima sărbătoare mare, periculoasă pentru orice fel de muncă, din cauza trăsnetelor.

Pălie și Foca de asemenea, sunt considerate sărbători periculoase pentru lucrul câmpului mai ales la fân. Trăsnetele și grindina se abat asupra celor ce lucrează în aceste zile.

La 6 august, **Știmbarea la Față** era considerată deja o sărbătoare care marca apropierea toamnei. Frunzele încep să îngălbenească. Se zice că dacă găsești cucuruz de fiert este semn că vara a fost bună și recolta va fi bogată. Tot acum se alegeau berbecii din turmă.

Sărbătoarea **Sfântă Mărie Mare** este pe 15 august. Se credea că de la Sfântă Mărie cucul nu mai cântă și se transformă în uliu păsăresc. De Sfântă Mărie se mergea la Mănăstirea Nicula de lângă Gherla, situată cam la 90 km de satul Măhăceni. Sătenii formau grupuri mari și porneau spre mănăstire cu 2 zile înaintea sărbătorii, pe jos. Pe drum cântau cântece închinare Preasfintei Născătoare, Maica lui Dumnezeu:

„Cu icoană de mărire
Noi pornim spre mănăstire
Refren: O, Mărie-ț cântăm țâie.

La Maria, Maica Sfântă,
Pe care îngerii o cântă,
Refren: O, Mărie-ț cântăm țâie.

O, Marie Preacurată,
Ce cobori din cer în casă,
Refren: O, Mărie-ț cântăm țâie.

Tu-n ce loc te-ai așezat
La Nicula-n mănăstire,
Refren: O, Mărie-ț cântăm țâie.

Pe tulpina cea de nuc,
Unde creștinii se duc,
Refren: O, Mărie-ț cântăm țâie.

Pe tulpina cea de fag,
Unde toți creștinii trag,
Refren: O, Mărie-ț cântăm țâie.

Trage lumea și țara
La Măicuța Precesta,
Refren: O, Mărie-ț cântăm țâie.

Trage lumea, țara toată,
La Maria Preacurată.
Refren: O, Mărie-ț cântăm țâie.

Seceratul grâului

De la mănăstire se aduceau: prescură sfințită, iconițe și cruciulițe.

Cam până pe la începutul colectivizării, seceratul holdelor se făcea manual cu secera, de către femei și fete iar bărbații legau snopii, făceau crucile iar apoi stogurile. Grâul stătea în stoguri până ce toată lumea termina de secerat, apoi se aducea în arie batoza care se mai numea și mașină de îmblătit. Înainte de apariția batozei, grâul era îmblătit pe fața șurii cu îmblăcitu, apoi boabele care cădeau cu bucăți de spice trebuiau vânturate manual, apoi ciuruite, adică cernute cu ciurul pentru a le selecta cât de cât. Grâul de sămânță era dat prin vântureșcă, o mașină manuală care-l curăța de gozuri (neghină și alte semințe).

Oprindu-ne la faza recoltării, seceratul grâului se făcea cu clăci. Gazda chema în clacă mai multe familii la care era obligat și el să meargă. Gospodarii care erau printre frunțașii satului și aveau grâu mult de secerat făceau clăci mari la care erau chemați și ceterașii. Drept plată că au cântat, femeile și fetele le dădeau o zi de clacă la secerat. Cum ceterașii nu aveau grâu, vindeau ziua de clacă gospodarului ce avea grâu mult. Acesta, contra cost, oferea mâncare și băutură, găzduind totodată sărbătoarea cununii care se făcea la terminatul seceratului.

În timp ce secerau, femeile sau fetele care știau să cânte frumos, cântau diferite cântece. Iată unul dintre cântece:

Bade, de la secerat (bis)
Tăt cu vorba m-ai purtat,
Că mă iei după cărat, (bis)
Bade, de la secerat.

Amu-i vremea de cărat, (bis)
Tu, bade, nu m-ai luat!
Nu știi vara o fost pre lungă, (bis)
Ori n-ai avut bani de nuntă?

Banii de nuntă am avut (bis)
Numa tu nu mi-ai plăcut!

Bani de nuntă am avut eu (bis)
Da n-am vrut să te ieu!

Când terminau de secerat, fetele alegeau cele mai frumoase spice din care împleteau cununa. Alegeau dintre ele, pe cea mai frumoasă și mai harnică care urma să poarte cununa pe cap până în sat, la casa gazdei. Deși era o cinste pentru fata aleasă să poarte cununa, aceasta se cam codea, nu accepta din prima, era nevoie de insistențe, pentru că ea știa că va fi udată pe drum. Până la urmă se lăsa convinsă, i se puneă cununa și alaiul pornea spre sat cântând **Cântecul cununii**. Acest cântec ilustrează procesul de lucru și anume: seceratul, legatul snopilor, făcutul clăilor, terminatul seceratului, împletitul cununii și ducerea acesteia pe capul fetei în sat. La sfârșitul cântecului se rostea o strigătură:

Dragu mi-i la secerat (bis)
Când îi badea la legat.

Pe mănunchi, săcere dragă, (bis)
Io săcer și badea leagă.

Pe mănunchi, săcerea me (bis)
Io săcer și badea strânje.

Io săcer în grâu copt (bis)
Și bădița-l leagă-n snoopți.

Holda iată-i săcerată (bis)
Cununa trăbă-mpletită.

Stice mândre, împletite (bis)
În cunună răsucite.

Cunună, dragă cunună,

Fetele te-o săcerat, (bis)

Mândră tare te-o gătat!

Cunună de grâu curat, (bis)
Duce-te-oi pe cap în sat.

Noi venim din zări departe (bis)
De la holde săcerate!

Holde ca păretele (bis)
Le-o săcerat fetele!

Și feciorii le-o legat (bis)
Și apoi ne-am sărutat!

Strigătură:

Cine nu udă cununa,
Să n-ajungă săptămâna!

Săptămâna Paștilor
Și nici a Rusaliilor!

Cununa trabă udată,
Fata trabă măritată!

În sat, feciorii stăteau ascunși pe după porți iar când alaiul se apropia, fata cu cununa era udată cu găleata cu apă. Alaiul mergea spre curtea gospodarului ce găzduia sărbătoarea. Aici, în mijlocul curții era așezată o masă frumos gătată pe care se punea cununa după ce era înconjurată de 3 ori masa.

După ce cununa era pusă pe masă se rosteau următoarele de către fata ce a adus-o:

Gazdă mare, gazd-aleasă,
Ce ne-ai primit az în casă,
Grâu ți l-am săcerat,
Feciorii ți l-o legat,
Clăile le-o rădicat.
Stice mândre am cătat
Și-n cunună le-am legat.
Cunună ca soarele,
Doamne, țâne-i roadele!
Noi pe cap ți o-am adus

Și pă masă ți o-am pus
Dumneata s-o pui în tindă
Acațată sus la grindă.

Gazda după ce mulțimea secerătorilor, îi poftea la masă, cununa era sărbătorită cu sarmele, plăcinte, vin, țuică și bineînțeles cu joc. La sfârșit, gazda lua cununa de pe masă și o pune la grindă. Din cunună se lua spice pentru cununa miresei, se puneau boabe în grâul de sămânță sau se puneau boabe în grâul cu care se arunca asupra mirilor la cununie.

Urmează sărbătorile de toamnă: **Sfânta Mărie Mică** (Nașterea Maicii Domnului) pe 8 septembrie și **Ziua Crucii** pe 14 septembrie. La Ziua crucii oile aveau voie să coboare în sat pe miriști. După Ziua Crucii se începea culesul porumbului și apoi a cartofilor. De Ziua Crucii se slobozeau berbecii între oi. Ei fuseseră aleși din turmă la „Schimbarea la față” și duși la păscut separat. Introducându-se acum în turmă, oile începeau să fete din 15 februarie încolo, perioadă potrivită ca mieii să poată fi înțărcați la împreunat și oile să aibă lapte mult pe timpul verii. Dacă berbecii nu erau aleși din turmă la „Schimbarea la față”, oile începeau să fete de pe la Crăciun iar mieii erau foarte mari la Paști și oile înțărcau după Sânziene, lucru care nu era de dorit.

Culesul trebuia să se fi terminat la **Sânmedru** (Sfântu Dumitru) pe 26 octombrie. Stânile coborau în sat definitiv. Ziua pășunau pe hotarul satului unde aveau mâncare bună pe cucuruzăști (locul unde s-a recoltat porumbul) și pe râturile care aveau acum al treilea rând de otavă care era scurtă și nu se putea cosi, dar era o pășune excelentă pentru oi. Vitele mari, dacă nu era frig, pășunau și ele încă prin hotarul satului, pășunea din timpul verii fiind acum uscată.

Înainte de **Lăsata secului** se ținea joc în sat pentru că în timpul postului nu se mai putea face. În schimb, în post se făceau șezători la care se aduna multă lume: fete și feciori.

În șezătoare, fetele torceau și scârmâneau lână sau pene. Fiind post, era voie să se colinde. Se mai cântau diferite cântece și doine.

Iată o doină ce se cânta în șezători:

Pădure, dragă pădure,
Nu mă mai spune la lume
C-am vărat o vară-n tine,
Cu mândruța lângă mine.

Las să mă spuie frunza,
Că ie mi-o ținut umbra.
Las să mă spuie pământu
Că el mi-o fo așternutu,
Că el mi-o fo așternutu.

Nu mă spuie numa cucu
Că el mi-o fo martoru.

Să mă spuie doar izvoru
Că el îmi cunoaște doru.

Răsuna, cântecu meu,
Răsuna când era modru
Valea Tinilor șî codru.

Pe lângă aceste doine de dragoste, bătrânii spuneau că pe vremea când erau ei tineri în șezătoare se cântau și cântece de vitejie, cum ar fi cele despre Mihai Viteazu, care a fost ucis mișelește nu departe de satul Măhăceni, la Turda. Iată, ceea ce s-a mai putut reconstitui din cântec:

Vino, soare pe răzoare
Că ți-oi da o cingătoare
Una mie, una ție;
Și un mai și un pai
Și sabia lui Mihai,
Capul turcului să-l tai.

De-ar da bunul Dumnezeu
Să mai văd la Mirăslău
Hei, pe Mihai suvulcat,
Pe-armăsarul lui turbat
La strâmtoarea drumului
La gârla Mureșului.
Să văd cum îi îmbulzește
Să văd cum îi prăpădește
Să văd pe turc îngenunchiat
Care urât l-a înșelat
Și tabăra lui ca un vânt
De Mihai Viteazu, fugind.

Lângă Turda, nu departe
Mihai luptă ca pe moarte.
Face uliți prin dușmani
Cu-a lui zdraveni căpitani.
Las, să facă c-a lui piept
Hrănește un suflet drept.
Ziua bate și zdrobește
Noaptea, răniți îngrijește.
Nu cată ca împărat
Ci ca tată adevărat.

Își spintecă hainele
De le leagă rănile.

În șezători se practica și jocuri. Unul dintre jocuri se desfășura astfel: în mijlocul odăii se puneau o laviță pe capetele căreia se urcau câte o fată sau fecior care rosteau:

Hi, Firă!
Șine-te, Rafilă!
Aicea-s tată,
Săriți, odată!

După ce rosteau acestea trebuiau să sară repede jos. Cel care era mai iute câștiga. Capătul laviței de pe care se sărea mai repede, sălta puțin, astfel că nu exista dubiu cu privire la câștigător.

Cel mai distractiv joc era cel în care feciorul fura fusul de la fata pe care o plăcea și fugea cu el afară. Fata trebuia să iasă după fecior și să-și răscumpere fusul cu un sărut. Dacă nu-i plăcea de fecior și nu ieșea după el, drept pedeapsă, acesta îi deșira fusul pe parii din gard. Gazda servea pe cei adunați cu vin și cu boabe de porumb fiert.

Colindatul

Copiii țăganilor mergeau la colindat, dar aveau colindele lor precum și mulțămite. Iată, o colindă din repertoriul lor:

Colo dealu după deal
Este-un drag de păcurar
El cu fluiera zicea,
Oile toate plângea.
Numa o biată de mioară
Șade-n coate și-ngenunche
De se roagă Maicii Sfinte,
Să o scoată-n primăvară.

Că ea bine o-a cinsti,
La Sânjeorz c-un miel frumos.
La Ispas, c-un zbruș de caș,
La Rusale, c-un caș mare.

Mulțămite:

Puică neagră bagă-n sac
Dă-mi, colacu că mi-i drag.

Șade hulpea pe butuc,
Dă-mi, colacu să mă duc,
Că de-asară-s tăt p-afară
Și mi-i frig de mă omoară.

După ce copiii cu straița terminau de colindat, începeau cetele de feciori și fete, care colindau împreună pe la casele fiecăruia. După colindă, care era cântată tot la fereastră, era rostită o urare, după care ceata de colindători intra în casă unde era omenită cu mâncare, băutură și cozonac. Iată, o colindă din repertoriul cetei de flăcăi și fete:

Noi în seara de Crăciun
Lăudăm pe Cel Preabun,
Bun ești Doamne, bun.

Care bine a voit
Și pe noi ne-a mântuit,
Bun ești Doamne, bun.

El de-al nostru mare drag
A pășit cerescul prag,
Bun ești Doamne, bun.

A lăsat frumosul Rai
Ș-a venit pe-al nostru plai,
Bun, ești Doamne, bun.

De aceea când sosește,
Nime-n lume nu-l primește,
Bun ești Doamne, bun.

Hulpile au vizuină,
Domnul nu are hodină,
Bun ești Doamne, bun.

Peștera cu dobitoace
Cu asinu blând ce zace,
Bun ești, Doamne, bun.

Frigul și cu sărăcia
Îl primiră pe Mesia,
Bun ești Doamne, bun.

Urarea:

Astă sară minunată
Și sărbătoare legată,
Noi dorim ca să vă fie,
La mulți ani, cu bucurie!
Și s-aveți zile senine,
Să le petreceți cu bine.
La mulți ani, s-aveți folos
De nașterea lui Cristos!

Tot în același timp cu cetele de feciori și fete, umblau la colindat și perechile căsătorite. Colindele lor erau puțin diferite de ale feciorilor și fetelor:

A cui îs aceste curți
Așa nalte, minunate
Și cu turnuri rădicate,
Tare mândru împenate?
Da-n vârful turnului
Este-o masă de mătășă.
Da la masă cine șade?
Șade Domnul Dumnezeu
Miluind pe robul său.

Al doilea colț de masă
Șade Pătru, Rai – Sâmpătru.
Al treilea colț de masă
Șade Ion, Sfântu Ion.
Al patrulea colț de masă
Șade și jupânul gazdă.

Tăt închină și suspină
C-un pahar galbin în mână
În fundu paharului
Scris erau trei floricele
Ce să tăt sfădea-ntre ele.

Car din ele îs mai mari
Car din ele îs mai tari.

Zice floarea vinului,
Că unde nu șade ea,
Nu închină nimenea.
Zice floarea grâului,
Că unde nu este ea
Nu mănâncă nimenea.
Zice floarea mirului,
Că unde nu este ea
Nu creștină nimenea.
Zice tare, Domnu Sfânt:
Ce vă tăt sfădiți
Și v-adeveriți?
Că voi toate trele,
Sunteți ale mele.

În seara zilei de Crăciun, se făcea Statu la vin. Feciori și fete se adunau la unul dintre ei. Feciorii duceau vin iar fetele colac (cozonac). Se colindau multe colinde, acum se putea colinda orice colindă, chiar și cele pe care le cântau copiii de țigan.

A doua zi de Crăciun se făcea joc. Cel care organiza jocul se numea chizeș.

Colindatul ținea până la Bobotează. În seara **Ajunului Anului Nou** se ținea un obicei prin care se încerca aflarea ursitei, numit **Năsăvăitu**. Tineretul se strângea acasă la un fecior. Aici ei năsăvăiau, adică luau 5 farfurii adânci pe care le întorceau cu gura în jos pe masă și sub care ascundeau următoarele obiecte: sub prima se puneau săpun și inel, sub a doua pieptene și fire de lână, sub a treia pâine și sare, sub a patra cocean și cârpă, sub a cincea oglindă și pieptene. Se alegeau 5 tineri care-și încercau ursita. Aceștia nu aveau voie să vadă cum se amestecă farfuriile. După ce erau amestecate bine, cei 5 puneau mâna pe câte o farfurie pe care o ridicau. Toți se distrau în funcție de ce li s-a nimerit. Săpunul și inelul însemna fălos sau făloasă; pieptenele și firele de lână - bărbos sau mustețoasă; pâine și sare - bogat, respectiv bogată; cocean și cârpă – sărac sau săracă; oglinda și pieptenele însemna leneș sau leneșă.

La **Bobotează** (6 ianuarie), fetele iar încercau să-și afle ursitul. Astfel, în ajunul Bobotezei, seara, ele se spălau pe cap, se pieptăneau, apoi ieșeau în curte și aruncau apa lângă tăietorul de lemne, ascultând cu atenție din ce parte a satului latră câinii. Credeau că din acea direcție le va veni ursitul. Pentru a fi și mai sigure, în ziua Bobotezei, când venea preotul cu crucea, rupeau o crenguță din busuiocul popii, pe care și-o puneau seara sub pernă pentru ca să-l viseze pe cel care le va lua în căsătorie. Tot acum, la Bobotează, se țineau rugăciuni pentru aflarea hoților. Dacă cineva a fost furat și hoțul nu a fost descoperit, respectivul păgubit chema în seara Bobotezei 7 fete fecioare care se rugau cu lumânări aprinse deasupra unui ciubăr cu apă, având capetele acoperite cu un cearșaf. Se zicea că după rugăciune în apă se vedea chipul hoțului. În cazul în care acesta nu se vedea, atunci cu siguranță tâlharul urma să fie descoperit în curând.